

Leyla Qafurova
Əməkdar Mədəniyyət işçisi,
Prezident təqaüdcüsü

TANINMIŞ ALİM, PEDAQOQ VƏ İCTİMAİ XADİM

İnsanın yaddaşına əbədilik həkk olan, ömrünün sonunadək şirin xatirələrlə andığı, heç zaman məhəbbəti səngiməyən iki şəxs var. Biri valideyn, biri müəllimdir. *Valideyn bizə həyat bəxş edib, can, nəfəs veribse, müəllim bu həyatı dərk etmək üçün, onu mənalı yaşamaq üçün bizə bilik, savad verib.* İnsanın kamil bir şəxs kimi formalaşmasında, yetişməsində valideyn və müəllim eyni dərəcədə zəhmət çəkir və məsuliyyət daşıyır. Bu iki şəxs haqqında insanın həmişə deməyə sözü çox olur. Məni də bu gün ilk qolumdan tutan, qaygısını heç vaxt əsirgəməyən, həyatımda xeyirxah əməlləri ilə iz qoyan müəllimim haqqında deməyə sözü çoxdur. Abuzər müəllim adi insan, adi müəllim deyil. Əgər onun həyat yoluna nəzər salsaq, ömür kitabını səhifə-səhifə vərəqləsək bunun şahidi olarıq.

Qismətinə ayrılıq yazılmış, bəxtinə həsrət düşmüş, tarixə böyük şəxsiyyətlər vermiş sazlı-sözlü ulu Göyçənin ləyaqətli övladı Abuzər müəllimin uşaqlığı ağır müharibə illərinə təsadüf edir. O illərdə nəinki oxumaq, hətta yaşamaq çox çətin idi. İradəli, mətin insanlar o illərdə yaşadı, işlədi və oxudu. Abuzər müəllim də kolxozda adi kolxozçu işləyə-işləyə orta məktəbdə oxudu və təhsilini müvəffəqiyyətlə başa vurdu. Bu azyaşlı kolxozçu həm də əməkdə çoxlarından fərqlənirdi. Bunu 15 yaşında ikən aldığı «1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsində rəşadətli əməyinə görə» medalı da təsdiq edir. Bu onun ilk mükafatı idi və sonrakı nailiyyətlərə, mükafatlara açılan işıqlı yolda parlayan ulduz idi.

Ancaq bu yol o qədər də hamar və düz olmayıb. Bu 70 ildə Abuzər müəllim nə qazanıbsa, böyük zəhmət və səbir sayəsində qazanıb.

1950-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin kitabxanaçılıq şöbəsinə daxil olan Abuzər müəllim elə ilk günlərdən tələbələr içində fərqlənməyə başlayır. Elmi konfranslardakı məruzələri bu gəncin gələcəkdə sanballı bir alim olacağından xəbər verir. Oxuduğu 5 il müddətində diqqət mərkəzində olmuş tələbə universiteti başa çatdıranda müəllim kimi saxlanılır və o ildən, 1955-ci ildən də taleyini doğma universitetlə bağlayır. Gənc mütəxəssis müəllimlik fəaliyyəti ilə bərabər, tədqiqatçı alim kimi də öz üzərində durmadan işləyir, get-gedə təkmilləşir.

Azərbaycanda Kitabxanaçılığın bir elm kimi formalaşmasında Abuzər müəllimin əməyi ölçüyə gəlməzdir. 1962-ci ildən bu fakültənin müstəqillik qazanmasında, fakültədə çalışan müəllimlərin yetişməsində Abuzər müəllimin xidməti danılmazdır. Fakültə yaranarkən ilk dekanı Abuzər müəllim olmuş və bu vəzifədə 25 il çalışmışdır. 1963-cü ildə ilk Kitabxanaşünaslıq kafedrası yarananda da müdiri Abuzər müəllim seçilmiş və bu günə kimi şərəfli və məsuliyyətli vəzifənin öhdəsindən ləyaqətlə gəlir. Azərbaycanda kitabxana işi üzrə ilk namizədlik dissertasiyasının da, ilk doktorluq dissertasiyasının da müəllifi Abuzər müəllimdir. Bu elmin bünövrəsini qoyan da, bu gününü yaradan da, gələcəyinə möhkəm körpü salan da Abuzər müəllimdir.

Hər bir elm sahəsini tanıdan, inkişaf etdirən, yeniliklər yaradan, onun başında duran, cəfasını çəkən mütəxəssis alimləridir. Kitabxanaşünaslıq elmi də qazandığı bütün uğurlara görə bu sahənin alimlərinə və birinci növbədə Abuzər müəllimə borcludur. O təkcə Azərbaycanda deyil, bütün sovetlər birliyi

ölkələrində kitabxana işi ilə bağlı doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş ilk alimlərdəndir. Bu bütün Azərbaycan üçün baş ucalığıdır.

Hələ 60-cı illərin əvvəllərində nəşr etdirdiyi «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən» (1870-1920)» və «Sovet Azərbaycanında kitabxana işinin tarixindən (1920-1932)» monoqrafiyaları elmi ictimaiyyət tərəfindən bəyənilmişdi. Sonunçu monoqrafiya əsasında namizədlik dissertasiyasını yazır. Tədqiqatçılıq adı və asan iş deyil. O xüsusi istedad, səbir və dözümlü tələb edir. Abuzər müəllim bütün bu keyfiyyətlərə malik gözəl tədqiqatçı alimdir. Onun tədqiqatları nəticəsində 60-cı illərdə respublikamızda kitabxana işi tarixinin və nəzəriyyəsinin problemləri üzrə elmi nəticələr və müddəalar formalaşır ki, bunlar da Azərbaycan kitabxanalarının mahiyyətini, məqsədini və iş metodlarını açıb göstərir. 70-ci illərdə yazdığı əsərlərdə o kitabxanaşünaslığın humanitar elm kimi ümumiləşməsi və metodoloji problemlərinin araşdırılmasına əsas diqqət yetirir. Əhalinin mütaliə mədəniyyətinin artırılmasını kitabxanaların qarşısında əsas məsələ kimi qoyur.

1974-cü ildə Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında çap etdirdiyi «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi (1933-1958)» adlı sanballı elmi əsərində kitabxana işini, kitabxana tarixini ümumilikdə Azərbaycan tarixinin, Azərbaycan mədəniyyətinin bir qolu kimi, onlarla sıx əlaqədə təhlil edir. Bu əsər A.Xələfovun 1975-ci ildə uğurla müdafiə etdiyi doktorluq dissertasiyasının özülünü təşkil edir. Bu elə Azərbaycanda kitabxana işinin böyük uğuru, zirvəsi demək idi.

Abuzər müəllim bu uğurlarla kifayətlənmədi. Elmin çətin və şərəfli yolu ilə daha inadla irəlilədi və bir-birindən möhtəşəm zirvələr fəth etdi. 1980-ci illərdə respublikanın rəsmi mətbuat orqanlarında və BDU-nun elmi əsərlərində dərc etdirdiyi məqalələrdə kitabxana işinin müasir zamanda

mövcud problemlərini təhlil edir, uzaq gələcəyinin inkişaf istiqamətlərini müəyyən edirdi. O öz elmi araşdırmalarında Azərbaycanda kitabxanaların yaranmasının tarixi köklərinə, təcrübəsinə müraciət edərək, kitabxanaların inkişafını xalqımızın mənəvi mədəniyyətinin inkişafı ilə sıx əlaqədə öyrənir və varislik məsələsini diqqət mərkəzində saxlayırdı. Müasir kitabxanaşünaslığın əsas müddəalarından biri olan «keçmişi öyrənməklə gələcəyi yarat» müddəasına həmişə sadıq qalmışdır. Məhz belə məqsədyönlü tədqiqatların nəticəsində 1986-cı ildə alimin «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən» adlı kitabı işıq üzünə görünür. Bu kitabda ilk dəfə olaraq qədim dövrlərdə və orta əsrlərdə Azərbaycanda kitabxanaların yaranmasının tarixi kökləri, Qədim Albaniya dövründən başlamış XVII əsrdəki kitabçılıq və kitabxanaçılıq işinin inkişaf yolu haqqında məlumat verilir. Qədim tarixi mənbələri araşdırmaq, müasir ədəbiyyatla müqayisə etmək, mühüm faktları dəqiqliklə göstərmək uzun və davamlı zəhmət tələb edən bir işdir. Zəhmətkeş alim bu işi məsuliyyətlə görmüş və zəhmətinin bəhrəsi ilə kitabxanaçılıq elminə gözəl töhfə vermişdir.

Bütün elm sahələrinə, ixtisaslara aid kitabları sevə-sevə qoruyan, təbliğ edən kitabxanaçıdır. Biz kitabxanaçılar başqa mütəxəssislər üçün çap olunan məlumat kitablarına həsədlə baxar, qibtə hissi keçirərdik. Nəhayət bizim də arzumuz kerçəkləşdi. 1986-cı ildə «Kitabxanaçının məlumat kitabı» işıq üzünə gördü.

Bu məlumat kitabının tərtibçilərindən biri də Abuzər Xələfovdur. Kitabda toplanmış materiallar kitabxana işçilərini kitabxana-bibliografiya və informasiya işinin əsas anlayışları ilə tanış edir, çap əsərlərindən ictimai istifadənin təhkimində kitabxanaların funksiyalarının komplektləşdirilməsi, soraq-bibliografiya aparatı, oxucularla işin müasir

mütərəqqi üsulları haqqında kitabxanaçılar məlumat ala bilərlər. Bu kitab kitabxanaçıların stolüstü kitabına çevrilmişdir.

Dövr, zaman dəyişdikcə insanlar da, onların zövqü, tələbi də dəyişir, yeniləşir, müasir zamana uyğunlaşır. Abuzər müəllim hər zamanın tələbini ödəyə bilən, elmi fəaliyyəti ilə zamanı təfəkkürü ilə uyğunlaşdırma bilən alimdir. 90-cı illərdə Abuzər Xələfovun elmi-tədqiqat fəaliyyəti Azərbaycan respublikasının müstəqilliyi və suverenliyi şəraitində keyfiyyətə yeni tarixi biçimdə meydana çıxdı.

Alimin bu illərdə çap olunmuş «Müasir şəraitdə kitabxana işinin nəzəri və təcrübi metodoloji əsasları haqqında», «Müasir dövrdə kitabxanaların sosial funksiyası» və başqa məqalələrində cəmiyyətdə baş verən sosial-iqtisadi və mədəni proseslərin elmi şəkildə izahı əsasında Azərbaycanda kitabxana işinin nəzəriyyə və təcrübəsinin inkişaf konsepsiyası hazırlanmışdır. 150-dən artıq elmi əsər, monoqrafiya, kitab, dərslik və məqalələr müəllifi olan alimin bütün əsərlərində bir fikir əsas yer tutur. «Hər hansı bir ölkənin, hər hansı bir xalqın tarixi inkişafında mühüm rol kitabxanalara məxsusdur. Kitabxana bütün dövrlərdə tərəqqiyə can atır, öz mahiyyətinə görə cəmiyyətin inkişafında əsas amil və mənbə kimi çıxış edir. Yalnız intellektuallığı və vətənpərvərliyi çatışmayan adamlar kitabxana işinin əhəmiyyətini qiymətləndirməyə bilərlər». Bu çox doğru, ədalətli və qiymətli fikrə görə alimə minnətdarlığımızı bildirirəm.

Abuzər müəllimin elmi fəalliyəti haqqında saatlarla danışmaq olar. Onun son əsəri olan «Kitabxanaşünaslığa giriş» dərsliyi haqqında bir neçə kəlmə demək istəyirəm. Uzun illərdən bəri həm kitabxanaçılıq ixtisası üzrə təhsil olan tələbələr, həm də kitabxanaçılar öz ana dillərində sanballı belə bir dərsliyin

olmamasından əziyyət çəkirdilər. Belə böyük bir ehtiyacı ödəyə biləcək dərsliyin araya-ərsəyə gəlməsi böyük zəhmət və məsuliyyət tələb edirdi. Bu məsuliyyəti də Abuzər müəllim öhdəsinə götürdü və müvəffəqiyyətlə başa çatdırdı. Bütün kitabxanaçılar adından ona bir daha minnətdarlığımı bildirirəm. Abuzər müəllim həm də gözəl pedaqoq, alicənab insandır. Mən onun ilk tələbələrindənəm və müəllimlik fəaliyyətinə başladığı ilk vaxtlardan tanıyıram və gözəl müəllim olduğunun şahidiyəm: O tələbəyə adi gözlə baxmazdı. Hər bir tələbəyə kamil bir şəxsiyyət kimi baxar, tələbənin mənafeyini həmişə, hər yerdə qızgınlıqla müdafiə edərdi. Ona görə də çox böyük bir ziyalı qrupunun məhəbbətini və rəğbətini qazanmışdır. Bu gün respublikanın bütün bölgələrində Abuzər müəllimi sevmə, qiymətləndirən minlərlə tələbəsi var. Bu gün onunla çiyin-çiyinə işləyən müəllimlərin hamısı Abuzər müəllimin yetirmələridir.

Abuzər müəllim təkcə alim və pedaqoq deyil, həm də fəal ictimai xadimdir. O, 1960-1984-çü illərdə Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi yanında İdarələrarası Kitabxana Şurasına başçılıq etmiş, 1976-1989-çü illərdə isə Respublika Mədəniyyət Nazirliyi yanında Dövlət İdarələrarası Kitabxana Komissiyasının üzvü seçilmişdir. Kitabxana Şurasının keçirdiyi çoxsaylı konfrans, müşavirə, seminar, dəyirmi masa və disputlarda fəal iştirak etmiş dəyərli mülahizələri ilə, yüksək elmi mədəniyyəti ilə fərqlənmişdir. A.Xələfov 70-80-cı illərdə Bakı şəhəri Yasamal rayon Xalq Deputatları İcraiyyə Sovetinin deputatı kimi mədəniyyət komissiyasına rəhbərlik edərək, şəhərdə mədəni-maarif işinin canlandırılması sahəsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. 40 ildən artıqdır ki, kitabxana işi problemlərinə dair beynəlxalq miqyasda keçirilən simpoziumlarda, konqreslərdə Azərbaycan adını ləyaqətlə təmsil edir. 1999-cu ildə onun təşəbbüsü

ilə Azərbaycanda Respublika Kitabxanaçılarının ilk peşəkar ittifaqı Azərbaycan Kitabxanaçılar cəmiyyəti yaradıldı. Yeni cəmiyyətin prezidenti də Abuzər müəllim seçildi. Uzun illərdən bəri Azərbaycanda çıxan «Mədəni-maarif işi», «Kitablar aləmində» jurnallarının redaksiya heyətinin üzvü olmuş, eyni zamanda Azərbaycan Sovet ensiklopediyasının elmi məsləhətçisi olmuşdur.

A.Xələfovun Respublika kitabsevərlər Cəmiyyəti Rəyasət heyətinin üzvü və «Kitab» Xalq Universitetinin rektoru kimi də xidmətləri əvəzsizdir.

Hamiya məlumdur ki, sovetlər birliyi dağıldıqdan sonra bütün respublikalar müstəqillik qazandı və öz müstəqil qanunlarını yazıb həyata keçirməyə başladılar. Azərbaycanda da «Kitabxana işi haqqında» yeni qanunu hazırlayan işçi qrup yaradıldı və bu qrupun rəhbəri Abuzər müəllim seçildi. Qanun yüksək səviyyədə inkişaf etmiş ölkə kitabxanalarının iş təcrübəsini qanunvericilik təcrübələrini öyrənməklə, heç bir ölkə qanunlarını təkrar etmədən öz ölkəmizin milli mənəvi xüsusiyyətlərini əks etdirən bir şəkildə işləndi və qəbul olundu. Bunu hətta rusiyalı həmkarlarımız da öz çıxışlarında, yazılarında vurğulamışlar. Burada da Abuzər müəllimin xidməti ilkin səbəbdir.

Bütün insanlar dünyaya eyni çür gəlirlər, eyni cür gedirlər. Amma eyni həyat yaşamaqlar. Məncə hər kəs layiq olduğu həyatı yaşayır. Yəni ağına, idrakına, bacarığına, qabiliyyətinə görə özünə həyat quranlara tanrı da həmişə yardımçı olur. Mənalı ömür yaşamaq, vətənə əsil vətəndaş olmaq hər kəsə nəsihə olmur. Abuzər müəllim məhz belə mənalı ömürə mənsub olan əsil vətəndaşdır. O vətənini, xalqını həmişə, hər yerdə ləyaqətlə təmsil edib. Uzaq və yaxın xaricdə, beynəlxalq təşkilatlarda, müxtəlif yığıncaqlarda öz sözü olan, fikri, ideyası ilə dünya razılaşan bir alim əsil vətəndaş

ömrü yaşayır. BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının həqiqi üzvü Abuzər müəllimlə həm bütöv Azərbaycan xalqı və həm də sadə sənət sahibləri olan biz kitabxanaçılar fəxr edirik. Belə mötəbər bir Akademiyada bütün elmlərə yolun işığı, ziyası olan kitabxanaçının seçilməsi bu sənətin aliliyini və mühümlüyünü bir daha sübut edir. Abuzər müəllim öz sənəti ilə fəxr edən, bu sənətin dəyərliliyini bütün ömrü boyu sübut edən bir alimdir, vətəndaşdır.

Deyirlər dünyanın ən varlı və xoşbəxt insanı çox dostu olandır. Bu mənada Abuzər müəllim ən varlı və xoşbəxt insandır. Əsl mənada dostluq etmək asan iş deyil. Bunun üçün ən ali insani keyfiyyətlərə, ən gözəl bəşəri hisslərə malik olmaq lazımdır. Abuzər müəllimin dostlarının sayını nəzərə alsaq onun məhz belə xüsusiyyətlərə malik olduğunu təsdiq edirik. Bir də deyirlər ki, dostunu göstər kim olduğunu deyim. «Mənalı ömür yolu» kitabında Abuzər müəllim haqqında yazılan səmimi dost yazılarının müəlliflərinin kimliyi onun əsil simasını bir daha açıb göstərir. Burada müxtəlif elm, sənət, əqidə sahibləri, ən yüksək titul sahibləri, ən adi, sadə insanların yazdığı ürəkdən gələn səmimi sözlər Abuzər müəllimin hər kəslə dil tapa bilən, ünsiyyət yarada bilən, qəblərə, ürəklərə hakim ola biləcək xüsusiyyətlərə mənsub bir insan olduğuna dəlalət edir.

Abuzər müəllim həm də gözəl ailə başçısı, qayğıkeş atadır. Məncə elmdə, sənətdə ən böyük uğurlar qazanan, lakin ailədə uğursuzluqa düşər olurlar sözün tam mənasında kamil insan ola bilməzlər. Kamil insan, bütöv şəxsiyyət həm elmdə, həm sənətdə və həm də ailədə müsbət uğurlar əldə edənlərdir. Abuzər müəllim Azərbaycan elminə verdiyi qədər də Azərbaycan mənəviyyətinə, Azərbaycan gələcəyinə töhfələr vermiş insandır. Öz kökü, soyu ilə, xeyirxah əməlləri ilə həmişə xüsusi hörmət qazanmış Xələflilər nəslinin ən

layaqlı davamçıları bu gün Abuzər müəllimin evində böyüyür və artır. Bütün milli-mənəvi xüsusiyyətləri özündə cəmləşdirən Abuzər müəllim kimi bir atadan, babadan tərbiyə alan nəsil inanıram ki, Azərbaycan tarixində, mədəniyyətində öz ata-babalarına layiqli iz qoyacaqlar. Layiqli vətəndaş, övlad yetişdirən alim ən böyük hörmətə və ehtirama layiqlidir.

Mən böyük bir ordu adından, ziyalı təbəqəsinin ən az təminatlı, ən böyük mənəviyyatlı, sadə, təmənnaş əməyini heç kəsdən əsirgəməyən kitabxanaçılar adından həmkarımız, işlədiyimiz, sevdiyimiz ixtisası öz elmi, əməyi ilə zirvələrə qaldırmış alimimizi ömrünün müdrik yaşı münasibətilə ürəkdən təbrik edir, ona can sağlığı və elmi uğurlar arzulayıram. Abuzər müəllimin əməyi dövlət tərəfindən lazımınca qiymətləndirilib. Layiqli olduğu bütün mükafatları alıb. Mənçə ən qiymətli mükafatı sevdiyi sənətin sahiblərinin və tələbələrinin ona olan məhəbbətidir. El məhəbbətini qazanmaq nə qədər çətindir, onu qoruyub saxlamaq ikiqat çətindir. Mən Abuzər müəllimin bütün uğurlarının başında duran bu məhəbbəti sonadək qoruyub saxlamağı və sayının və gücünün günbəgün artmasını arzulayıram.